

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ



**ГОДЛЕВСЬКА-КОНОВАЛОВА АЛЬОНА ВІКТОРІВНА**

УДК 343.85:343.261(477)

**ЗАПОБІГАННЯ ЗЛІСНІЙ НЕПОКОРІ ВИМОГАМ АДМІНІСТРАЦІЇ  
УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;  
кримінально-виконавче право

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата  
юридичних наук

Запоріжжя – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

**Науковий керівник –** доктор юридичних наук, професор  
**КОЛЬ Олександр Григорович**,  
Національний університет «Львівська політехніка»,  
професор кафедри кримінального права та процесу.

**Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор  
**ГОЛОВКІН Богдан Миколайович**,  
Національний юридичний університет  
імені Ярослава Мудрого,  
завідувач кафедри кримінології  
та кримінально-виконавчого права;

кандидат юридичних наук  
**РЯБИХ Наталія Володимирівна**,  
Луцька філія Приватного вищого навчального  
закладу «Університет сучасних знань»,  
директор.

Захист відбудеться «24» червня 2019 р. о 12<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «23» травня 2019 р.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради



О. В. Гороховська

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Як свідчить практика виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк, однією з хронічних проблем упродовж усього періоду незалежності України (1991–2018 рр.) є злісна непокора засуджених вимогам адміністрації установи виконання покарань (далі – УВП). При цьому кількісно-якісні показники цих злочинів щорічно є майже незмінними, що свідчить про стереотипність підходів та низький рівень запобіжної діяльності з окреслених питань. Так, у 1991 р. засудженими до позбавлення волі було допущено 70 (у 1990 р. – 72) злочинів, пов'язаних зі злісною непокорою вимогам адміністрації УВП, із 370 (у 1990 р. – 404), що були зареєстровані в колоніях України (18,9% у структурі злочинності (1990 р. – 17,9%)). У 1992 р. кількість таких злочинів зросла до 94 (12,4% у загальній їх кількості (756)), а в 1993 р. – до 143 (18% у структурі всіх зареєстрованих злочинів (784)). У 1994–1995 рр. ці показники суттєво не змінилися, навіть при зниженні загальної кількості вчинених у колоніях злочинів (відповідно 616 та 517). З 1996 р. намітилась стійка тенденція зростання у структурі злочинності питомої ваги злісної непокори вимогам адміністрації УВП (226 злочинів, або 43,6%), яка фактично тривала до 2016 р., кількість зазначених суспільно небезпечних діянь зменшилась порівняно з 2015 р. на 36,7% (відповідно 95 та 150 злочинів). У 2017–2018 рр. ці тенденції збереглися у повному обсязі.

У 1991–2018 рр. однією з обставин, яка негативно впливала на ефективність виправно-ресоціалізаційного процесу в УВП та в цілому на рівень правопорядку у сфері виконання покарань України, стало вчинення злочинів у виді злісної непокори засуджених. Інший суспільно небезпечний наслідок цього виду злочинності – те, що злісна непокора вимогам адміністрації УВП є пріоритетною детермінантою вчинення рецидиву з боку звільнених з місць позбавлення волі осіб.

Отже, наявна складна актуальна прикладна проблема, що потребує вирішення, зокрема на теоретичному рівні.

У науці зазначене питання є не новим. Теоретична його розробка була започаткована такими відомими науковцями, як: Ю. М. Антонян, Ю. Д. Блувштейн, І. М. Гальперін, А. Д. Глотчкін, М. О. Стручков, Ю. М. Ткачевський, Б. С. Утевський, М. Д. Шаргородський, І. В. Шмаров та ін. Тривалий час над ним досить активно та продуктивно працюють такі вітчизняні вчені, як: О. М. Бандурка, Є. Ю. Бараш, В. С. Батиргареєва, В. І. Борисов, Ю. В. Баулін, І. Г. Богатирьов, В. В. Василевич, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, Л. М. Давиденко, Т. А. Денисова, С. Ф. Денисов, В. М. Дрьомін, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, О. Г. Кулик, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. Г. Лихолоб, О. А. Мартиненко, В. О. Меркулова, Є. С. Назимко, Ю. В. Орел, Ю. В. Орлов, А. В. Савченко, В. М. Синьов, А. Х. Степанюк, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. М. Трубников, О. Г. Фролова, В. В. Шаблистий, В. І. Шакур, Ю. С. Шемшученко, І. С. Яковець, О. Н. Ярмиш та ін.

У зарубіжних доктринальних джерелах у цьому контексті привертають увагу наукові розробки І. Л. Авербаха, Д. Т. Амуртаєвої, М. М. Бабаєва, І. В. Бризгалова, А. І. Гурова, А. І. Долгової, Г. О. Злобіна, А. І. Зубкова, О. А. Іванової, Л. А. Ігнат'єва, К. Е. Ігошева, І. І. Карпеця, Д. О. Кларка, Д. Д. Ковальчука, Р. Р. Коттерела, В. М. Кудрявцева, Н. Ф. Кузнецової, А. С. Міхліца, М. П. Мелент'єва, А. Е. Наташева, С. В. Полубінського, О. Ф. Сизого, Ф. Р. Сундурова, М. М. Фуко, Д. Д. Х'юза, А. А. Хартмана, В. Б. Шабанова, П. Г. Шуруханова, А. М. Яковлєва та ін.

Водночас безпосередньо питання, пов'язані із запобіганням злісній непокорі вимогам адміністрації УВП, були розкриті в дисертаційних роботах О. І. Плужник «Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою» (2003 р.), Ю. В. Орла «Кримінальна відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи» (2008 р.) та К. В. Бондарєвої «Злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань: кримінально-правова та кримінально-виконавча характеристика» (2018 р.). Однак, досі в Україні в прямій постановці питання щодо запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань на дисертаційному рівні не вивчали, що важливо з погляду боротьби з рецидивною злочинністю й удосконалення правового механізму запобіжної діяльності загалом.

Ці обставини зумовили вибір теми цього дослідження, його мету й завдання.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертація ґрунтується на положеннях Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р, а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., які затверджені постановою загальних зборів НАПрН України від 03.03.2016. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Класичного приватного університету «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина» (державний реєстраційний номер 0110U003958) та «Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчі системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203), одним з виконавцем яких є здобувач.

**Мета і задачі дослідження.** Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих заходів, спрямованих на вдосконалення правового механізму запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань в Україні, на основі аналізу теоретичних, нормативно-правових та емпіричних джерел.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

– дослідити генезу державної політики щодо запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань України;

– з'ясувати міжнародно-правові підходи до запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установ виконання покарань та досвід інших країн у цьому питанні;

- розкрити поняття кримінологічної характеристики злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань через її ознаки;
- проаналізувати стан та рівень злочинності, пов'язаної зі злісною непокорою вимогам адміністрації установи виконання покарань;
- охарактеризувати особу злочинця, який вчиняє злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань;
- визначити детермінанти злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань;
- розкрити віктимологічні аспекти злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань;
- розробити загальносоціальні заходи запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань;
- запропонувати науково обґрунтовані заходи спеціально-кримінологічного запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань;
- сформулювати науково обґрунтовані заходи індивідуального та віктимологічного запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань.

*Об'єкт дослідження* – суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням запобіжної діяльності щодо злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань в Україні.

*Предмет дослідження* – запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань України.

**Методи дослідження.** У ході дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів, а саме: *діалектичний* – для розгляду всіх проблемних питань у динаміці їх взаємодії, взаємозв'язку та взаємозумовленості (всі розділи роботи); *історико-правовий* – для визначення стану дослідження проблем, пов'язаних зі змістом злісної непокори вимогам адміністрації УВП, та періодизації державної політики в цьому напрямі (підрозділ 1.1); *формально-логічний* – для з'ясування змісту поняття «запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП» та формулювання його авторського визначення (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – для визначення міжнародно-правових підходів до вирішення окресленої проблематики (підрозділ 1.3); *аналізу та синтезу* – для з'ясування сутності й формулювання авторського визначення поняття «кримінологічна характеристика злісної непокори вимогам адміністрації УВП» (підрозділ 2.1); *статистичний* – для дослідження сучасного стану й рівня злочинності, що стосується злісної непокори вимогам адміністрації УВП, виявлення закономірностей їх розвитку та функціонування у відповідних статистичних періодах (підрозділ 2.2); *формально-юридичний* – для з'ясування змісту нормативно-правових документів, що регламентують порядок виконання/відбування покарання; *функціональний* – для виокремлення основних детермінант вчинення цього виду злочинів (підрозділ 2.4); *системний* – для з'ясування змісту віктимологічних аспектів злісної непокори вимогам адміністрації УВП (підрозділ 2.5); *правового*

*моделювання та кримінологічного прогнозування* – для формулювання науково обґрунтованих заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального (віктимологічного) характеру, що спрямовані на вдосконалення правового механізму запобігання цьому виду злочинів в УВП, та очікуваних результатів їх запровадження (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3); *соціологічні (анкетування, аналіз документів)* – для отримання актуальної інформації щодо предмета дослідження (розділи 2, 3).

*Емпіричну базу дослідження* становлять відомості державної статистики, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України та архівні дані ДКВС України, результати анкетування 433 осіб із числа персоналу УВП, 514 засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, а також вивчення 327 архівних кримінальних проваджень (порушених за фактом злісної непокори вимогам адміністрації УВП) (ст. 391 КК України).

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що в дисертації розроблено науково обґрунтовані заходи, спрямовані на вдосконалення організаційно-правового механізму запобігання злісній непокорі адміністрації установи виконання покарань, на основі аналізу сучасного стану цього виду злочинності, прорахунків (недоліків) запобіжної діяльності протягом останніх років та врахування провідних міжнародно-правових підходів. У ній сформульовано нові в концептуальному плані положення, які є важливими для кримінології та практики запобігання цьому виду злочинів в Україні, а саме:

*уперше:*

– розроблено комплекс заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального (віктимологічного) характеру, спрямованих на вдосконалення правового механізму запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП, які у формі порівняльної таблиці та пояснювальної записки направлені до відповідного Комітету Верховної Ради України (вих. № 04-18/12-1438 від 02.08.2018) і деталізацію яких наведено у п. 9, 10, 11 висновків;

– визначено дев'ять періодів, пов'язаних із запобіганням злісній непокорі вимогам адміністрації УВП упродовж 1918–2018 рр., основним критерієм класифікації яких стало нормативно-правове забезпечення цього процесу в Кримінальному кодексі України (далі – КК України), а саме: 1) 1918–1924 рр.; 2) 1925–1952 рр.; 3) 1953–1960 рр.; 4) 1961–1982 рр.; 5) 1983–1991 рр.; 6) 1991–1999 рр.; 7) 1999–2010 рр.; 8) 2011–2017 рр.; 9) 2017 р. – наш час;

– здійснено кримінологічну характеристику сучасного стану й рівня злісної непокори вимогам адміністрації УВП на емпіричних даних 1991–2017 рр., що має теоретичне та практичне значення для розробки відповідних запобіжних заходів;

– сформульовано низку визначень і понять, які безпосередньо стосуються досліджуваної проблематики, та здійснено аналіз системних ознак, що становлять їх зміст, це важливо з погляду розширення меж наукового пізнання процесу виконання-відбування покарання й змісту запобігання рецидивній

злочинності в Україні (запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП; кримінологічна характеристика цього злочину; типологія особи злочинця, який вчиняє цей злочин; детермінанти злісної непокори вимогам адміністрації УВП; віктимологічні аспекти вчинення цього злочину; загальносоціальне, спеціально-кримінологічне та індивідуальне запобігання цьому злочину);

*удосконалено:*

– віктимологічні засади запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП, що важливі з погляду існуючої практики притягнення до кримінальної відповідальності найбільш небезпечних категорій злісних порушників із числа засуджених до позбавлення волі (злочинні авторитети та інші особи, які перебувають на профілактичних обліках УВП);

– диспозицію ст. 391 КК України «Злісна непокора вимогам адміністрації УВП», а саме: з неї запропоновано виключити словосполучення «особа, яка відбуває покарання у виді обмеження волі», оскільки ця категорія засуджених об'єктивно не в змозі бути суб'єктом цього злочину відповідно до положень чинного кримінально-виконавчого законодавства (через відсутність у ньому такого дисциплінарного стягнення, як «переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери)» або й переведення на більш суворий режим відбування покарання);

– теоретичні підходи до визначення кола осіб, які належать до «адміністрації УВП», що має прикладне значення при встановленні потерпілих від злочину, а також ознак складу злочину, про які йдеться в ст. 391 КК України;

– теоретичні засади аналізу системних ознак, що становлять зміст будь-якого наукового поняття, а саме: на підставі отриманих результатів дослідження й застосування системного методу пізнання правових явищ сформульовано найбільш важливі визначення та категорії, що мають безпосередній стосунок до об'єкта й предмета цієї наукової розробки (запобігання злочинам; детермінанти злочинів; особа злочинця);

*набули подальшого розвитку:*

– наукові підходи до методології досліджень у сфері виконання покарань, що має теоретичне значення з погляду розширення меж знань, які відображають зміст процесу виконання – відбування покарань і запобіжної діяльності;

– наукові результати стану дослідження проблем, пов'язаних зі змістом злісної непокори вимогам адміністрації УВП;

– прикладні засади застосування у вітчизняному законодавстві та практиці позитивного зарубіжного досвіду із зазначеної тематики дослідження.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що положення дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення та використовуються в різних сферах діяльності, зокрема, у:

– *законодавчій діяльності* – з метою вдосконалення правового механізму запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП України (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 02.08.2018 № 04-18/12-1438);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення кримінально-виконавчої діяльності виправних колоній (акт впровадження в практичну діяльність Державної установи «Білоцерківська виправна колонія № 35» від 09.07.2018 № 2758);

– *навчальному процесі* – для забезпечення викладання дисциплін «Кримінологія» та «Кримінально-виконавче право України» (акт впровадження у навчальний процес Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету від 12.12.2018).

**Особистий внесок здобувача.** Викладені в дисертації положення, що становлять наукову новизну роботи, сформульовано автором особисто. Внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях конкретизовано в списку публікацій. Положення й висновки співавторів у цій дисертації не використовувались.

**Апробація результатів дисертації.** Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності» (м. Одеса, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наукове забезпечення захисту прав та свобод громадян України в умовах інтеграції в Європейський простір» (м. Львів, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Протидія злочинності: теорія і практика» (м. Київ, 2018 р.); Міжвузівському науково-практичному кругому столі «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України» (м. Київ, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Приклади правового регулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи» (м. Київ, 2018 р.).

**Публікації.** Основні положення дисертації викладено у 15 публікаціях, з яких: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, 2 – статті в зарубіжних виданнях, 2 – навчальні посібники з грифом МОН України (у співавторстві), 6 – матеріали конференцій.

**Структура та обсяг дисертації.** Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і дев'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 266 сторінок, з них: основний зміст – 202 сторінки, список використаних джерел (336 найменувань) – 34 сторінки, додатки – 30 сторінок.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; вказано зв'язок роботи з науковою темою; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

**Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження питань, що**



**стосуються змісту запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань» містить три підрозділи.**

У підрозділі 1.1 «Гене́за державної політики щодо запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань України» встановлено два періоди (радянський (1918–1991 рр.) та незалежності України (1991–2018 рр.)), упродовж яких формувались нормативно-правові засади запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП. У свою чергу, перший період мав декілька етапів, коли цю діяльність регулювали на рівні відомчих нормативно-правових актів, а саме: а) 1918–1924 рр. (Конституція СРСР 1922 р., Конституції союзних республік, включаючи Україну); б) 1925–1952 рр. (у 1925 р. був прийнятий перший ВТК УРСР); в) 1953–1960 рр. – етап «хрущовської відлиги», тобто часткового відновлення законності та прав і законних інтересів особи; г) 1961–1982 рр. (прийняття в Україні нових КК (1960 р.), КПК (1961 р.), ВТК (1970 р.) та інших законів (зокрема, Конституції СРСР 1977 р. та Конституції УРСР 1978 р.)); ґ) 1983–1991 рр. (доповнення КК спеціальною ст. 183-3 «Злісна непокора вимогам адміністрації виправно-трудової установи»). Сучасний період незалежності України (1991–2018 рр.) також включає декілька етапів, а саме: 1) 1991–1999 рр. – діяльність у системі МВС України, яка мала кримінально-репресивний характер щодо зазначеної категорії засуджених; 2) 1999–2010 рр. – діяльність системи виконання покарань як самостійної структури в механізмі державної виконавчої влади; 3) 2011–2017 рр. – діяльність УВП у системі Міністерства юстиції України; 4) 2017 р. – наш час – діяльність в умовах проведення реформи у сфері виконання покарань.

У підрозділі 1.2. «Поняття запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань» з'ясовано зміст поняття «запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП» та запропоновано його авторський варіант: «Це такий різновид соціально-профілактичної діяльності, що здійснюється щодо засуджених до позбавлення волі відповідними суб'єктами згідно із чинним законодавством України на різних рівнях в обсягах, спрямованості та видах з метою виявлення осіб, з боку яких можна очікувати вчинення цього злочину, а також перешкоджання дії детермінант цієї злочинності та її проявів через обмеження їх впливу, нейтралізацію або усунення загалом». Теоретичне значення сформульованого поняття полягає в тому, що таким чином розширено коло наукових категорій, які стосуються змісту запобіжної діяльності загалом та сфери виконання покарань зокрема. Цей підхід, зокрема, дає можливість не лише розширити (чи звужити) предмет дискусій з окресленої проблематики, а й посилити доктринальні засади запобіжної діяльності, пов'язаної зі злісною непокорою засуджених вимогам адміністрації УВП.

У підрозділі 1.3 «Міжнародно-правові підходи до запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установ виконання покарань» визначено три основні підходи, які закріплені в нормах міжнародного права, а саме: а) норми, які мають загальний характер та не визначають прямої заборони чи дозволу на

притягнення зазначених осіб до кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину (Загальна декларація прав людини тощо); б) норми, що рекомендують обмежуватись у таких випадках заходами дисциплінарного впливу та безпеки (Рекомендація R (82) 17 від 24.09.1982 стосовно системи ув'язнення чи поводження з небезпечними злочинцями тощо); в) норми, в яких допускається притягнення до кримінальної відповідальності засуджених до позбавлення волі в ході відбування цього покарання (Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими тощо).

Встановлено, що таким самим шляхом пішли й інші держави, а саме: згідно з першим підходом, у законодавстві відсутня кримінальна відповідальність за злісну непокору засуджених до позбавлення волі (Франція, ФРН тощо); згідно з другим, у законодавстві встановлено таку відповідальність (Республіка Білорусь тощо); третій підхід пов'язаний з тим, що окремого складу злочину у виді злісної непокори засуджених КК не передбачає – це діяння включено як одну з ознак злочину до іншого узагальненого складу злочину (Грузія та частково Швейцарія).

**Розділ 2 «Кримінологічна характеристика злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань»** містить п'ять підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття кримінологічної характеристики злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань»* сформульовано авторське визначення поняття «кримінологічна характеристика злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань», яке запропоновано розуміти як узагальнені статистичні та науково обґрунтовані відомості кримінально-правового змісту про рівень, структуру, динаміку, ціну, характер, географію й топографію цього злочину, а також про його детермінанти та про осіб, які їх вчиняють, і потерпілих від вказаної протиправної діяльності, що мають кримінологічне значення. Теоретичне значення цього поняття полягає в тому, що таким чином створено перспективні науково обґрунтовані напрями запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП.

У підрозділі 2.2 *«Сучасний стан та рівень злочинності, пов'язаної зі злісною непокорю вимогам адміністрації установи виконання покарань»* встановлено, що ні зміна підпорядкування органів та УВП (1991–1998 рр. – діяльність у системі МВС України, а з 2011 р. до сьогодні – у складі Міністерства юстиції України), ні самостійне їх функціонування в системі органів державної виконавчої влади (1999–2010 рр.) не привели до зміни змісту діяльності із запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП, а саме: у 1991–2018 рр. у структурі пенітенціарної злочинності цей злочин переважає (його питома вага щорічно становить від 30 до 49%). Усе це підтверджує необхідність залишення ст. 391 КК як кримінально-правового засобу спеціально-кримінологічного запобігання цьому злочину.

У підрозділі 2.3 *«Характеристика особи злочинця, який вчиняє злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань»* складено «кримінологічний портрет» особи злочинця, який вчиняє злісну непокору

вимогам адміністрації УВП, а саме: це засуджені з повною (більше ніж 60%) та неповною середньою освітою (майже 30%); а також ті, які мали певну спеціальність (професію), але на момент вчинення цього злочину не працювали (майже 70%), раніше мали судимість, пов'язану з позбавленням волі, та відбували це покарання строком до 5 років, а також належали до числа порушників режиму відбування покарання у виді позбавлення волі (більше ніж 50%) і злісних порушників (15%), підтримували так звані «зłodійські традиції» (майже 70%), але не були «зłodіями в законі»; майже 100% злочинців – це особи чоловічої статі; 1/3 засуджених на момент вчинення злісної непокори вимогам адміністрації були розлучені; мали вік від 26 до 30 років (майже 60%); відповідні психофізичні відхилення (до 30%), зокрема генетичного характеру; значна частина засуджених за ст. 391 КК мали холеричний тип характеру (75%), а також такі ознаки, як грубість (11%); нечесність (12%); агресивність (38%); жорстокість (15%); інші.

У підрозділі 2.4 «Детермінанти злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань» визначено три групи чинників, які спричинюють вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП, а саме: а) детермінанти загальнокримінального характеру, що властиві всім видам кримінальних правопорушень у цілому (зниження рівня життя населення; гострота та нестабільність політичної ситуації, яка виявляється в зниженні рівня легітимності й ефективності влади, різкому загостренні різноманітних конфліктів; зниження ефективності діяльності правоохоронної системи); б) детермінанти злочинності у сфері виконання покарань (так званої «пенітенціарної злочинності») (суттєві помилки в організаційно-управлінській діяльності як у Державній кримінально-виконавчій системі у цілому, так і в міжтериторіальних об'єднаннях та органах і установах виконання покарань зокрема; постійне щорічне недофінансування з Державного бюджету України сфери виконання покарань; недоліки в організації та здійсненні контролю й нагляду за засудженими, які, зокрема, стали наслідком відсутності сучасних технічних засобів охорони та нагляду, а також використання при цьому застарілих фізично й морально малоефективних сигналізаційних телекомунікативних систем спостереження; викривлена дисциплінарна практика в УВП, в основі якої лежить каральний лейтмотив, а не профілактично-виховний тощо); в) безпосередні детермінанти вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП (незадовільний рівень запобіжної діяльності в УВП, коли на профілактичний облік беруть не всіх потенційних правопорушників; низька ефективність та рівень роботи в УВП з питань встановлення адміністрацією нагляду за засудженими, які звільняються з місць позбавлення волі; низький рівень нагляду за засудженими до позбавлення волі в житлових законах УВП; незадовільний стан дисципліни серед персоналу УВП тощо).

У підрозділі 2.5 «Віктимологічні аспекти злісної непокори вимогам адміністрації установ виконання покарань» здійснено типологію жертв вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП, яка має такий вигляд:

а) у цілому держава; б) правосуддя – завдається шкода його основам, що визначені в КПК (ст. 30–35); в) сфера виконання покарань – порушується встановлений порядок виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі (ст. 86–149 КВК); г) безпосередня УВП – завдаються різні види шкоди; г) конкретний представник адміністрації УВП; д) засуджений до позбавлення волі (у виді: а) потенційної жертви; б) екстравагантної жертви; в) самотньої жертви; г) «блокованої жертви»; г) «активовано пасивної жертви»; д) випадкової жертви). Виходячи із цього, доведено необхідність урахування місця й ролі віктимної поведінки засуджених в індивідуальному механізмі вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП.

**Розділ 3 «Основні напрями запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань»** містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Загальносоціальне запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань»* визначено зміст цього виду запобігання вказаному злочину та розроблено заходи, що передбачають: 1) належне (100%) забезпечення фінансовими матеріально-технічними, кадровими та іншими ресурсами відповідних суб'єктів діяльності з реалізації програмних документів щодо сфери виконання покарань, прийнятих на державному рівні; 2) моральне та психологічне оздоровлення суспільства в цілому й засуджених до позбавлення волі; 3) стабілізація та підвищення рівня правопорядку як у цілому в Україні, так і у сфері виконання покарань; 4) руйнування економічних засад злісної непокори вимогам адміністрації УВП шляхом підвищення соціальних стандартів для населення та засуджених до позбавлення волі зокрема; 5) якісна видозміна громадського контролю за діяльністю у сфері виконання покарань; 6) ефективніше застосування інших заходів, спрямованих на запобігання цьому злочину.

У підрозділі 3.2 *«Спеціально-кримінологічне запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установ виконання покарань»* з'ясовано зміст цього виду запобігання, на підставі чого запропоновано визначати його як сукупність заходів боротьби з названим видом злочинів у сфері виконання покарань, змістом яких є діяльність спеціалізованих суб'єктів запобігання цим суспільно небезпечним діянням спільно з іншими суб'єктами профілактики, яка спрямована на усунення детермінант вчинення злісної непокори, а також на недопущення реалізації протиправних намірів із цього приводу на різних стадіях злочинної поведінки засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі. Визначено чотири групи нормативно-правових актів, які регулюють цей напрям запобіжної діяльності в УВП: 1) Конституція України (ст. 3, 6, 8, 19, 23 та ін.); 2) КК (ст. 1, 50) та КВК (ст. 1, 104 та ін.); 3) спеціальні закони України («Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.); 4) відомчі нормативно-правові акти (ПВР УВП; Інструкції з організації охорони, нагляду та безпеки у колоніях тощо) й окреслено напрями діяльності відповідних суб'єктів у межах наданих їм повноважень у цій сфері вказаними нормативно-правовими актами.

У підрозділі 3.3 *«Індивідуальне та віктимологічне запобігання злісній*

*непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань»* встановлено зміст і сутність цих видів запобігання. Зокрема, під індивідуальним запобіганням цьому злочину в цій роботі розуміється комплекс заходів виховного, режимного, профілактичного й іншого характеру, що застосовують до засуджених, які перебувають на профілактичних обліках УВП і схильні до вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП, а під віктимологічним запобіганням – діяльність, що здійснюється в УВП з метою зниження індивідуального рівня віктимності (здатності особи стати жертвою злочину, склад якого визначений у ст. 391 КК України), а також для нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант формування стану віктимності в конкретно взятої особи в місцях позбавлення волі. Визначено обставини, що негативно впливають на стан цього запобігання, а саме: а) невідповідність строків вивчення особи, що зазначені в ч. 1 ст. 95 КВК, чинному законодавству з питань звернення громадян; б) відсутність у назві та змісті індивідуальної програми соціально-виховної роботи, про яку йдеться в ч. 2 ст. 95 КВК, заходів із запобігання злочинам; в) відсутність таких заходів і в спеціальній індивідуальній програмі (ч. 3 ст. 97 КВК); г) неналежна взаємодія із цих питань з іншими УВП, куди переводяться засуджені (ч. 3 ст. 101 КВК); ґ) неадекватне застосування до засуджених заходів приборкання (ст. 106 КВК); д) формальне вивчення адміністрацією УВП причин і умов вчинення злочину, за який засуджений відбуває покарання в УВП (ст. 104 КВК).

## **ВИСНОВКИ**

У ході дослідження здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо розроблення адекватних організаційно-правових заходів, спрямованих на запобігання злісній непокорі засуджених адміністрації установи виконання покарань. Одержані результати надали змогу сформулювати низку висновків і пропозицій.

1. Встановлено, що сучасний зміст запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП зумовлений історичним формуванням та розвитком нормативно-правових засад (1918–2018 рр.), упродовж якого здійснювались лише кримінально-правові, а не запобіжні заходи щодо вирішення цієї проблематики. Доведено, що такий підхід привів до того, що суб'єктами цього злочину ставали не дійсні злісні порушники режиму відбування покарання у виді позбавлення волі (так звані «авторитети» злочинного середовища), а ті особи, які були об'єктами зловживань з боку адміністрації УВП (політичні опоненти; особи, які оскаржували незаконні дії (бездіяльність) персоналу колонії тощо). Особливо це характерно для періоду 1918–1982 рр., коли Україна не мала закону, на підставі якого можна було б визнавати ту чи іншу протиправну діяльність засуджених до позбавлення волі як злісну непокору вимогам адміністрації УВП. Виходячи із цього та зі змісту реформ, які активно проводять у сфері виконання покарань з 2016 р., доведено необхідність активізації діяльності із запобігання цьому виду злочину, знизивши рівень

кримінально-правової репресії.

2. Сформульовано авторське визначення поняття «запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП» та проаналізовано його системотвірні ознаки, такі як: а) цей вид запобігання злочинам є одним із різновидів соціально-профілактичної діяльності, яка здійснюється у сфері виконання покарань; б) це діяльність, яка здійснюється лише щодо засуджених до позбавлення волі; в) це діяльність, яка здійснюється на різних рівнях, у різних обсягах, з різною спрямованістю та в різних видах; г) це діяльність відповідних суб'єктів запобігання злочинам; г) це діяльність, яка здійснюється згідно із чинним законодавством України; д) це діяльність, що спрямована на виявлення осіб, з боку яких можна очікувати вчинення цього злочину; е) це діяльність, спрямована на перешкоджання дії детермінант цієї злочинності та її проявів через обмеження їх впливу, нейтралізацію або усунення в цілому.

Науково обґрунтовано пропозицію щодо видозміни ст. 391 КК шляхом викладення її в новій редакції, а саме: «Злісна непокора вимогам адміністрації виправної колонії або інша протидія адміністрації в законному здійсненні її функцій особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, якщо ця особа за порушенням була піддана протягом року стягненню у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або переводилась за ці діяння до іншої виправної колонії».

3. Визначено, що міжнародно-правові джерела не заперечують, але й не заохочують ті держави, які встановлюють додаткові кримінальні репресії у виді відповідальності за вчинення злісної (чи будь-якої іншої) непокори засуджених адміністрації УВП. Таким самим неоднозначним є й зарубіжний практичний досвід із цих питань, а саме: а) у далекому зарубіжжі (США, Великобританія, ФРН тощо) зазначені питання вирішують на рівні пенітенціарного (кримінально-виконавчого) законодавства; б) у колишніх республіках СРСР, навпаки, на рівні кримінально-правової репресії. Доведено також, що криміналізація злісної непокори адміністрації УВП є соціально зумовленою. Поряд із цим констатовано, що віднесення до суб'єкта цього злочину засудженого до обмеження волі суперечить нормам міжнародного права та зарубіжній практиці.

4. Сформовано поняття «кримінологічна характеристика злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань» та здійснено аналіз його системотвірних ознак, таких як: 1) узагальнені відомості; 2) офіційні статистичні дані; 3) науково обґрунтована інформація; 4) відомості кримінально-правового характеру; 5) інформація про рівень, структуру, динаміку, ціну, характер, географію, топографію та інші кримінологічно значущі відомості; 6) дані про детермінанти вчинення цього злочину; 7) відомості про особу злочинця; 8) інформація про потерпілих від цього злочину.

На підставі проведеного аналізу науково обґрунтовано необхідність доповнення ст. 391 КК України примітками такого змісту: «1. Під адміністрацією УВП потрібно розуміти посадових осіб цієї установи, які мають

право накладення дисциплінарних стягнень на засуджених. 2. Під злісною непокорою потрібно розуміти відкриту відмову засудженого від виконання конкретних законних вимог представника адміністрації УВП, який відповідно до свого посадового становища має право висувати таку вимогу, а засуджений був зобов'язаний і міг її виконати, але умисно не виконав. 3. Під іншою протидією адміністрації УВП потрібно розуміти умисні дії засудженого, які спрямовані на перешкоджання проведенню адміністрацією заходів з правилами внутрішнього розпорядку установи виконання покарань».

5. Встановлено, що замість посилення та вдосконалення змісту запобіжної діяльності щодо злісних порушників встановленого порядку відбування покарання у виді позбавлення волі адміністрація УВП упродовж 1991–2016 рр. здійснювала карально-репресивні заходи щодо цих засуджених, чим фактично посилювала дію тих умов, які сприяли вчиненню цього злочину, а саме: а) досі великою є кількість осіб, які щорічно перебувають на профілактичних обліках УВП (від 6,7 до 9,8% від загальної кількості засуджених); б) значним є число злісних порушників, які перебувають на цих обліках (від 3,5 тис. до 4,7 тис. щорічно); в) замість переводу злісних порушників режиму відбування покарання у ПКТ максимального рівня безпеки, відповідно до вимог ст. 101 КВК, адміністрація УВП віддає перевагу притягненню їх до кримінальної відповідальності за ст. 391 КК, що призводить до ще більшої консолідації злісних порушників та до їх об'єднаної діяльності, спрямованої на протидію адміністрації УВП.

6. Розроблено «кримінологічний портрет» особи злочинця, який вчиняє злісну непокору вимогам адміністрації УВП, що створило відповідні умови для наукового обґрунтування шляхів і засобів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального характеру, спрямованих на вдосконалення правового механізму запобігання цьому виду злочинів (практичний аспект та значення виведеного типу злочинця у сфері виконання покарання). У свою чергу, теоретичне значення сформульованого в цій роботі «кримінологічного портрету» полягає в тому, що таким чином розширено межі знань щодо одного з ключових елементів предмета кримінології та доктринальних засад запобіжної діяльності як у цілому, так і у сфері виконання покарань зокрема.

7. Визначено детермінаційний комплекс вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП, який складається з трьох груп: 1) загальнокримінальні (загальні); 2) пенітенціарної злочинності (особливі); 3) безпосередні детермінанти вчинення цього злочину (конкретні)), які, у свою чергу, становлять зміст механізму індивідуальної злочинної поведінки вказаних осіб та є пріоритетними в цьому комплексі. Встановлено, що злісна непокора вимогам адміністрації УВП відображає сукупність суперечностей об'єктивного й суб'єктивного характеру, що пов'язані з покаранням у виді позбавленням волі, а саме: а) з одного боку, покарання повинно досягати цілей загальної та спеціальної превенції, а з іншого – має негативні суспільні наслідки; б) соціальний парадокс цього покарання, який полягає в тому, що чим більші й суворіші заходи застосовують до злісних порушників, тим більшою мірою

адміністрація УВП визнає власну безпорадність перед цими особами; в) економічні суперечності покарання у виді позбавлення волі (безробіття засуджених, низький рівень оплати їх праці та погані умови праці; відсутність життєвої перспективи тощо).

8. Встановлено місце та роль віктимної поведінки в індивідуальному механізмі вчинення злісної непокори вимогам адміністрації УВП, що важливо враховувати для визначення найбільш ефективних заходів запобігання цьому виду злочину на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному й індивідуальному, включаючи віктимологічний, рівнях. Крім цього, доведено, що саме віктимологічна складова в цьому механізмі вчинення злочину дозволяє дати об'єктивну оцінку правозастосовній практиці з погляду її відповідності змісту та сутності ст. 391 КК України, а також уникнути типових судових помилок у процесі кримінально-правової оцінки суспільно небезпечного діяння саме як злісної непокори адміністрації УВП.

9. З'ясовано зміст загальносоціального запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП і розроблені науково обґрунтовані заходи щодо його вдосконалення, а саме: 1) запропоновано внесення змін до Бюджетного й Податкового кодексів; Закону України «Про місцеве самоврядування» шляхом введення пропорційного (50х50%) фінансування сфери виконання покарань з державного та місцевих бюджетів; 2) затвердження Стратегії морального відродження українського суспільства й Плану дій із цих питань; 3) схвалення Стратегії та Плану дій щодо забезпечення правопорядку в Україні; 4) прийняття спеціальної постанови Верховної Ради України «Про підвищення рівня охорони трудових, соціальних, економічних та інших пов'язаних з ними прав громадян України»; 5) доповнення ст. 24 КВК ч. 3 такого змісту: «З метою інформування громадськості про діяльність органів та установ виконання покарань їх керівники один раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів та установ виконання покарань відповідний звіт про свою діяльність, форма якого затверджується Кабінетом Міністрів України».

10. Визначено зміст, сутність та проблеми реалізації на практиці заходів спеціально-кримінологічного характеру щодо запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП. До таких проблем віднесено: а) відсутність належних кримінально-процесуальних засобів забезпечення цієї діяльності (зокрема, недосконалість ч. 1 ст. 246 КПК); б) невизначеність на законодавчому рівні об'єктів запобігання злочинам; в) відсутність у КПК реальних правових механізмів щодо реалізації завдань із запобігання злочинам; г) низький рівень взаємодії УВП з іншими правоохоронними органами з питань боротьби зі злочинністю. Для їх вирішення науково обґрунтовано необхідність внесення змін і доповнень до КВК, а саме: а) ст. 104-1 «Об'єкти запобігання злочинам» (засуджені, схильні до: втечі; захоплення заручників; злісної непокори тощо); б) ч. 4 ст. 6 (доповнити словосполученням «включаючи інформацію кримінологічного характеру»); в) Особливої частини цього Кодексу (доповнити її главою 16-1 «Порядок здійснення в колонії заходів із запобігання злочинам», в якій зосередити ст. 104 «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях»,



ст. 104-1 «Об'єкти запобігання злочинам у колоніях», ст. 104-2 «Взаємодія виправних і виховних колоній з іншими правоохоронними органами»).

11. Встановлено зміст і сутність індивідуального та віктимологічного запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації УВП, а також доведено необхідність: а) видозміни ч. 1 ст. 95 КВК (запропоновано замінити словосполучення «14 діб» на «не більше двох місяців»); б) затвердження нової редакції ч. 2 ст. 95 КВК (щодо доведення до кожного засудженого індивідуальної програми соціально-виховної роботи); в) закріплення нової назви та змісту ч. 3 ст. 97 КВК (доповнення цієї норми словосполученням «а також заходи із запобігання злочинам»); г) видозміни ст. 101 КВК (доповнення її ч. 4: інформацію про засудженого, переведеного з іншої УВП); г) видозміни змісту ч. 3 ст. 97 КВК, а саме – доповнення її словосполученням «а також заходи із запобігання злочинам»); д) видозміни ч. 2 ст. 106 КВК (про вербальне попередження та аудіовізуальну фіксацію факту застосування заходів приборкання до засуджених); е) доповнення ч. 4 ст. 6 КВК (реченням про пріоритетність заходів переконання у виправно-ресоціалізаційному процесі); є) видозміни ч. 1 ст. 104 КВК (щодо взаємодії УВП з іншими підрозділами як усередині конкретної установи, так і за її межами).

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### *Статті в наукових фахових виданнях*

1. Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі віктимологічні аспекти злісної непокори засуджених адміністрації установи виконання покарань. *ПРАВО: Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 65–68.

2. Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі детермінанти, що сприяють та обумовлюють злісну непокору засуджених адміністрації установи виконання покарань. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. Київ, 2018. № 2 (4). С. 79–83.

3. Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі проблемні питання, що стосуються змісту злісної непокори вимогам адміністрації установ виконання покарань. *Право і суспільство*. Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2018. № 6. Ч. 2. С. 140–144.

4. Годлевська-Коновалова А. В. Про співвідношення понять «злісна непокора» та «злісне порушення встановленого порядку відбування покарання». *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. статей*. Чернівці, 2018. № 3. С. 206–213.

5. Годлевська-Коновалова А. В., Колб О. Г. Щодо необхідності прийняття в Україні нового кримінального кодексу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. Київ, 2018. № 3 (5). С. 75–82. (*Внесок здобувача: обґрунтовано пропозицію щодо закріплення в новому КК злочину, що стосується злісної непокори*).

### *Статті в зарубіжних виданнях*

6. Годлевська-Коновалова А. В. Про деякі мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. *Kel'm (Республіка Польща)*. 2017. № 4 (20). С. 97–111.

7. Годлевська-Коновалова А. В., Колб О. Г. Про методологію досліджень у деяких сферах боротьби із злочинністю. *Kel'm (Республіка Польща)*. 2018. № 3 (23).

С. 71–76. (*Внесок здобувача: розроблено методологію досліджень з питань запобігання злісній непокорі засуджених у місцях позбавлення волі*).

#### Навчальні посібники

8. Годлевська-Коновалова А. В., Новосад Ю. О. Основні шляхи підвищення ефективності та оцінка запобіжної діяльності у сфері виконання покарань. *Корупційні та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання: навч. посіб.* / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор, 2019. 442 с. (*Внесок здобувача: розроблено критерії оцінювання ефективності запобігання злочинам, що пов'язані зі злісною непокорою засуджених*).

9. Годлевська-Коновалова А. В., Кісілюк Е. М. Суб'єктивні ознаки катування у кримінальному законодавстві України. *Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах: навч. посіб.* / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Савченка. Київ: Кондор, 2018. 235 с. (*Внесок здобувача: встановлено суб'єктивну сторону злісної непокори засуджених, основу якої становлять протиправні мотиви діяльності зазначених осіб у відносинах з персоналом колоній*).

#### Матеріали конференцій

10. Годлевська А. В., Савченко А. В. Щодо мотивів та мотивації злочинної поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Одеса, 27 листопада 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 55–57. (*Внесок здобувача: встановлено основні мотиви та мотивацію діяльності персоналу колоній, що пов'язана з протиправним притягненням засуджених до кримінальної відповідальності за злісну непокору*).

11. Годлевська-Коновалова А. В. Зміст міжнародно-правових актів, що спрямовані на запобігання злісній непокорі засуджених. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали Міжвуз. наук.-практ. круг. столу* (Київ, 21 квітня 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 222–224.

12. Годлевська-Коновалова А. В., Nowicki H. Щодо деяких причин і умов, які сприяють злісній непокорі засуджених адміністрації установ виконання покарань. *Наукове забезпечення захисту прав та свобод громадян України в умовах інтеграції в Європейський простір: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 25 жовтня 2018 р.). Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка»,

2018. С. 195–198. *(Внесок здобувача: визначено основні детермінанти вчинення засудженими злісної непокори).*

13. Годлевська-Коновалова А. В., Новосад Ю. О. «Злісна непокора» та «злісне порушення порядку відбування покарання»: тотожність та відмінність цих понять. *Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 жовтня 2018 р.).* Київ: НАПУ, 2018. С. 304–305. *(Внесок здобувача: науково обґрунтовано критерії розмежування зазначених понять).*

14. Годлевська-Коновалова А. В., Головач А. В. «Злісна непокора» та «злісне порушення як одна з обставин, що дестабілізує безпеку в установах виконання покарань. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листопада 2018 р.).* Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. С. 130–131. *(Внесок здобувача: здійснено аналіз відмінних та тотожних ознак зазначених вище понять).*

15. Годлевська-Коновалова А. В., Головач А. В. Щодо змісту деяких особистостей діяльності релігійних організацій відносно персоналу установ виконання покарань України. *Приклади правового регулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ 3 грудня 2018 р.).* Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. С. 47–48. *(Внесок здобувача: доведено необхідність залучення релігійних організацій до запобігання злочинам з боку персоналу колоній, у тому числі за ст. 391 КК України).*

## АНОТАЦІЯ

**Годлевська-Коновалова А. В. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень, що стосуються змісту сучасних проблем, пов'язаних із запобіганням злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань. Обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, уперше визначено дев'ять періодів, пов'язаних із запобіганням злісній непокорі вимогам адміністрації УВП упродовж 1918–2018 рр., основним критерієм класифікації яких стало нормативно-правове забезпечення цього процесу в КК України, а саме: 1) 1918–1924 рр.; 2) 1925–1952 рр.; 3) 1953–1960 рр.; 4) 1961–1982 рр.; 5) 1983–1991 рр.; 6) 1991–1999 рр.; 7) 1999–2010 рр.; 8) 2011–2017 рр.; 9) 2017 р. – наш час, – усе це має теоретико-прикладне значення щодо обґрунтування позиції про залишення в чинному КК України ст. 391, яка передбачає відповідальність за цей вид злочину. Удосконалено диспозицію ст. 391 КК України «Злісна непокора вимогам адміністрації УВП»,

а саме з неї запропоновано виключити словосполучення «особа, яка відбуває покарання у виді обмеження волі», оскільки зазначена категорія засуджених об'єктивно не в змозі бути суб'єктом цього злочину відповідно до положень чинного кримінально-виконавчого законодавства (через відсутність у ньому такого дисциплінарного стягнення, як «переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або її переведення на більш суворий режим відбування покарання»).

**Ключові слова:** запобігання, злісна непокора, адміністрація, установа виконання покарань, злісне правопорушення, персонал колоній, засуджений, виконання/відбування покарання, ефективність, злочин.

## АННОТАЦІЯ

**Годлевская-Коновалова А. В. Предупреждение злостного неповиновения требованиям администрации учреждения исполнения наказаний.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический приватный университет, Запорожье, 2019.

Диссертация является одним из первых в Украине комплексных монографических исследований, касающихся содержания современных проблем, связанных с предупреждением злостного неповиновения требованиям администрации учреждения исполнения наказаний.

Обоснован ряд новых концептуальных положений, выводов и рекомендаций, имеющих важное теоретическое и практическое значение. В частности, впервые установлено девять периодов, относящихся к деятельности, направленной на предупреждение злостного неповиновения требованиям администрации УИН в течение 1918–2018 гг., основным критерием классификации которых стало нормативно-правовое обеспечение этого процесса в УК Украины, а именно: 1) 1918–1924 гг.; 2) 1925–1952 гг.; 3) 1953–1960 гг.; 4) 1961–1982 гг.; 5) 1983–1991 гг.; 6) 1991–1999 гг.; 7) 1999–2010 гг.; 8) 2011–2017 гг.; 9) 2017 – настоящее время, – все это имеет теоретическое и практическое значение для обоснования позиции об оставлении в действующем УК Украины ст. 391, которая предусматривает ответственность за данный вид преступления.

Разработан комплекс мер общесоциального, специально-криминологического и индивидуального (виктимологического) характера, направленных на совершенствование правового механизма предупреждения злостного неповиновения требованиям администрации УИН, которые в форме сравнительной таблицы и пояснительной записки направлены в соответствующий комитет Верховного Совета Украины, а также дана криминологическая характеристика современного состояния и уровня злостного неповиновения требованиям администрации УИН (1991–2017 гг.),

которая имеет теоретическое и практическое значение для разработки соответствующих мер, сформулирован ряд определений и понятий, которые имеют прямое отношение к исследуемой проблематике. При этом осуществлен анализ системных признаков, составляющих их содержание, что имеет значение с учётом расширения границ познания процесса исполнения – отбывания наказания и содержания предупреждения рецидивной преступности в Украине.

На основании полученных результатов исследования усовершенствована диспозиция ст. 391 УК «Злостное неповиновение требованиям администрации УИН», а именно: из нее предложено исключить словосочетание «лицо, которое отбывает наказание в виде ограничения свободы», поскольку указанная категория осужденных объективно не в состоянии быть субъектом данного преступления в соответствии с положениями действующего уголовно-исполнительного законодательства (из-за отсутствия в нем такого дисциплинарного взыскания, как «перевод в помещение камерного типа (одиночную камеру) или его перевод на более строгий режим отбывания наказания»).

Усовершенствованы виктимологические принципы предупреждения злостного неповиновения требованиям администрации УИН, что важно, учитывая существующую практику привлечения к уголовной ответственности наиболее опасных категорий злостных нарушителей из числа осужденных к лишению свободы (преступные авторитеты и другие лица, которые состоят на профилактических учетах УИН), а также теоретические подходы к определению круга лиц, относящихся к «администрации УИН», что имеет практическое значение при установлении потерпевших от преступления и признаков состава преступления, закреплённых в ст. 391 УК Украины.

**Ключевые слова:** предупреждение, злостное неповиновение, администрация, учреждение исполнения наказаний, злостное правонарушение, персонал колоний, осужденный, исполнение/отбывание наказания, эффективность, преступление.

## SUMMARY

**Godlevska-Konovalova A. V. Prevention of malicious disobedience to the requirements of the administration of the institution of execution of punishment. – On the rights of the manuscript.**

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; criminal enforcement law. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2019.

The thesis is one of the first comprehensive monographic researches in Ukraine related to the content of modern problems related to the prevention of malicious disobedience to the requirements of the administration of the penitentiary institution. The paper substantiates a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations of important theoretical and practical significance. In particular, for

the first time, 9 periods have been identified in relation to the prevention of malicious disobedience to the requirements of the administration of the Ministry of Social Affairs for the period from 1918 to 2018, the main criterion for classification of which was the normative and legal support of this process in the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the Criminal Code of Ukraine), namely: 1) 1918–1924; 2) 1925–1952; 3) 1953–1960; 4) 1961–1982; 5) 1983–1991; 6) 1991–1999; 7) 1999–2010; 8) 2010–2017; 9) 2017 – to date – all of this has theoretical and applied significance in substantiating the position on the abandonment of the current Criminal Code of Ukraine Art. 391, which provides for liability for this type of crime. In addition, the disposition of Art. 391 of the Criminal Code of Ukraine «Evil disobedience to the requirements of the administration of the Ministry of Health», namely, it is proposed to exclude the phrase «a person serving a sentence in the form of restriction of liberty», since this category of convicts is objectively unable to be the subject of the crime in accordance with the provisions the current criminal-executive legislation (absence of such disciplinary punishment as «transfer to a room of a chamber type (single cell or its transfer to a more severe mode of serving punishment).

**Key words:** prevention, evil disobedience, administration, penal institution, malicious offense, colony personnel, condemned, execution/serving of punishment, efficiency, crime.

**ГОДЛЕВСЬКА-КОНОВАЛОВА АЛЬОНА ВІКТОРІВНА**

**ЗАПОБІГАННЯ ЗЛІСНІЙ НЕПОКОРІ ВИМОГАМ АДМІНІСТРАЦІЇ  
УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;  
кримінально-виконавче право

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата  
юридичних наук

Підписано до друку 22.05.2019

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Гарнітура Times  
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 150 пр. Зам. № 06-19АБ

---

Видавець та виготовлювач  
Класичний приватний університет  
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008